

Katalogizacijski standard Resource description and access (RDA): razvoj, spremembe in primerjava s *Pravilnikom i priručnikom za izradbu abecednih kataloga* (PPIAK)

Cataloguing standard Resource description and access (RDA): its development, changes and comparison with Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga (PPIAK)

Marija Petek

Oddano: 9. 3. 2017 – Sprejeto: 25. 4. 2017

1.02 Pregledni znanstveni članek

1.02 Review article

UDK 025.3

Izvleček

Namen: V članku je obravnavan standard za katalogizacijo *Resource description and access* (RDA), ki je zamenjal drugo izdajo angloameriškega katalogizacijskega pravilnika AACR2. Predstavljeno je zgodovinsko ozadje, razvoj, vpliv AACR2, Ifflinega konceptualnega modela, katalogizacijskih načel in mednarodnega standarda za bibliografski opis. Narejena je tudi primerjava s katalogizacijskim pravilnikom *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (PPIAK).

Metodologija/pristop: Opisali smo cilje in načela RDA, organizacijo vsebine, nabor glavnih elementov ter nove elemente za opis vsebine, medijev in nosilcev. Primerjavo RDA z našo katalogizacijsko prakso smo ponazorili tudi s primeri.

Rezultati: Med RDA in PPIAK je precej razlik: RDA je vsebinski standard, v katerem ločila in zaporedje podatkov, ki jih predpisuje ISBD, niso obvezna, ni več krajšanja besed itd. V nekaterih pogledih pa RDA nadaljuje katalogizacijsko tradicijo.

Omejitve raziskave: Zaradi obsežnosti besedila RDA so prikazane samo najpomembnejše značilnosti in spremembe.

Izvirnost/uporabnost raziskave: To je prvi članek o RDA v slovenskem jeziku.

Ključne besede: katalogizacija, RDA, bibliografski opis, točke dostopa, uporabniki

Abstract

Purpose: This article deals with the cataloguing standard *Resource Description and Access* (RDA) that replaces the second edition of *Anglo-American Cataloguing Rules* (AACR2). Its historical background, development, influence of AACR2 is presented as well as underlying IFLA conceptual model, cataloguing principles and international standard bibliographic description. A comparison is made between the RDA and the local cataloguing code *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (PPIAK).

Methodology/approach: Objects and principles of RDA, its structure, a set of core elements and new elements indicating content, media and carrier are described and compared with current cataloguing practice, some differences are illustrated by examples.

Results: There are many differences between RDA and PPIAK: RDA being a content-only standard, the ISBD punctuation and order of areas is not required, no abbreviations are used etc. But, considering some aspects RDA continues traditional cataloguing.

Research limitation: Due to extensiveness of the RDA text only the most significant characteristics and changes are described.

Originality/practical implications: This is the first article about RDA in Slovenian.

Keywords: cataloguing, RDA, bibliographic description, access points, users

1 Uvod

Namen članka je predstaviti katalogizacijski standard *Resource description and access* (RDA), ki je za nas zanimiv iz dveh razlogov. Prvi je ta, da že skoraj pol stoletja uporabljamo *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (v nadaljevanju PPIAK) (Verona, 1970, 1983, 1986). Potreba po sodobnem pravilniku se je pokazala zaradi številnih sprememb v knjižnicah, tudi zaradi pojava elektronskih virov in spletnih katalogov. Drugi razlog je povezan s prvim, in sicer je bila v Narodni in univerzitetni knjižnici januarja 2016 ustanovljena Strokovna skupina za razvoj katalogizacije, ki je proučevala možnosti za pripravo novega katalogizacijskega pravilnika in ugotovila, da je najprimernejša rešitev uvedba RDA.

Na začetku članka sta predstavljena zgodovinsko ozadje in razvoj RDA. Opisani so vplivi angloameriškega pravilnika AACR2,¹ Iflinena konceptualnega modela *Functional requirements for bibliographic records*² (1998), katalogizacijskih načel ter mednarodnega standardnega bibliografskega opisa³ oziroma združene izdaje ISBD (2011). Nato so prikazani cilji in načela RDA, organizacija vsebine, njegove

¹ Anglo-American cataloguing rules, 2nd ed.

² FRBR oziroma Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise (FZBZ).

³ International standard bibliographic description (ISBD).

značilnosti in spremembe, ki jih prinaša. Kljub številnim novostim pa RDA v nekaterih pogledih tudi nadaljuje katalogizacijsko tradicijo. RDA smo primerjali tudi s PPIAK in nekatere razlike ponazorili s primeri.

2 Prikaz razvoja RDA

RDA je katalogizacijski standard, zasnovan za digitalno in mednarodno okolje. Kot pove že njegovo ime, določa elemente za opis virov in za dostop do virov. Standard obsega smernice in navodila za pripravo podatkov, s pomočjo katerih uporabniki v katalogu odkrivajo vire,⁴ ki jih potrebujejo (RDA, 2010). Primeren je za katalogizacijo vseh vrst virov, tako tradicionalnih in analognih kot netradicionalnih in digitalnih. Korenine ima v angloameriškem katalogizacijskem pravilniku AACR2 in je prav tako nastal s sodelovanjem nacionalnih knjižnic, združenj nacionalnih knjižnic in nacionalnih katalogizacijskih odborov iz Avstralije, Kanade, Velike Britanije in Združene države Amerike (ZDA). Na njegov razvoj so vplivali tudi Iflini dokumenti, in sicer konceptualni model FZBZ, katalogizacijska načela ter ISBD.

RDA je izšel leta 2010, založila so ga tri nacionalna združenja: American Library Association (ALA), Canadian Library Association (CLA) in Chartered Institute of Information Professionals (CILIP). Implementacija RDA se je pričela leta 2013 v državah, ki so sodelovale pri njegovem nastanku. S tem pa razvoj RDA ni zaključen; od leta 2012 je bil standard posodobljen vsako leto.

Pripravljalci RDA so proučili tudi metapodatkovne standarde iz drugih področij, kot so arhivistika, muzeologija, založništvo, semantični splet itd. (RDA, 2010). Namen tega je bil, da se doseže določena stopnja interoperabilnosti⁵ med RDA in pregledanimi standardi.

2.1 AACR2

Druga izdaja angloameriškega pravilnika AACR2 je izšla leta 1978. Besedilo je bilo revidirano v letih 1988, 1998 in 2002, ko je izšlo pod naslovom AACR2R,⁶ dopolnjeno pa je bilo v letih 2003, 2004 in 2005. Pri nastanku AACR2 so sodelovale

⁴ Angl. *resource discovery*.

⁵ Sposobnost sistema, da sodeluje z okoljem drugega sistema brez uporabnikovega poseganja; sinonim: skupna uporabnost (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009).

⁶ Anglo-American cataloguing rules, 2nd revised ed.

ZDA, Velika Britanija in Kanada, Avstralija se je pridružila leta 1988. AACR2 je bil preveden v 25 jezikov, kar kaže na njegovo veliko razširjenost po vsem svetu, čeprav implementacija na področjih, kjer so uporabljali druge jezike, pisave in koledarje, ni bila enostavna (Oliver, 2010).

Mednarodna konferenca o AACR pred skoraj 20 leti v Torontu, ki jo je gostil odbor za revizijo AACR *Joint Steering Committee for Revision of AACR* (JSC), se je ukvarjala s katalogizacijo v duhu tehnoloških novosti, kot je splet (The principles and future of AACR, 1998). Obravnavali so predvsem logičnost načel, strukturo pravil in pomanjkljivosti splošne oznake gradiva. Ta bi morala označevati fizični nosilec (npr. mikrooblika), vendar je pogosto izražala vsebino (npr. kartografsko gradivo); *elektronski vir* se je uporabljal za vse spletne vire ne glede na to, ali so obsegali besedilne, kartografske ali avdiovizualne vsebine. Razpravljali so tudi o potrebi po spremembi pravila 0.24, ki pravi, da je osnova za opis fizična enota, ki jo ima katalogizator v rokah. Strinjali so se, da pravilo ni ustrezno in da ovira razširitev AACR2 za nove vrste virov. Leta 2001 je bilo pravilo 0.24 spremenjeno, in sicer v smislu, da se pri opisu virov upošteva več vidikov in ne več samo enega.

Zaradi temeljite revizije katalogizacijskih pravil je JSC leta 2004 pričel pripravljati tretjo izdajo pravilnika, ki naj bi se imenovala AACR3, hkrati pa so želeli pravila uskladiti s konceptualnim modelom FZBZ. Vendar se je kmalu pokazalo, da digitalno okolje zahteva popolnoma nov pristop in leta 2005 so se začele priprave na nov standard, ki je dobil tudi novo ime *Resource description and access* (RDA). Z njim so želeli poudariti opustitev strukture AACR2 in dejstvo, da so navodila za opis virov ločili od navodil za prikaz podatkov (Kincy in Layne, 2014). Temu primerno se je JSC leta 2007 preimenoval v *Joint Steering Committee for Development of RDA* (vendar še vedno uporablja isto kratico) in si zadal cilj, da razreši nedoslednosti pri splošni oznaki gradiva, da doseže čim večjo konsistentnost pri opisu vsebine in nosilca ter da se kot osnovo za RDA začne uporabljati Iflina konceptualna modela FZBZ in Funkcionalne zahteve za normativne podatke.⁷

2.2 Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise

RDA temelji na Iflinem entitetno-relacijskem modelu knjižničnega kataloga FZBZ, ki je bil v izvirniku objavljen leta 1998 (Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise, 2000). Predstavlja okvirno shemo bibliografskega zapisa in priporočila za osnovni nivo zapisa za nacionalne bibliografske ustanove. Model je sestavljen iz treh skupin entitet, atributov in odnosov. Prva skupina entitet obsega rezultate

⁷ Functional requirements for authority data (FRAD) (2009).

intelektualnega in/ali umetniškega dela in označuje razliko med abstraktno vsebino in fizično obliko, ki jo uteleša. Druga skupina entitet vključuje tiste, ki so odgovorni za nastanek entitet prve skupine. Tretja skupina entitet predstavlja temo entitet prve skupine. FZBZ je vključeval samo entitete prve skupine, zato je bil dopolnjen še z dvema modeloma: *Funkcionalne zahteve za normativne podatke* z entitetami druge skupine in *Funkcionalne zahteve za predmetne normativne podatke*⁸ z entitetami tretje skupine.

Avtorici Riva in Oliver (2012) sta ovrednotili stopnjo usklajenosti RDA s FZBZ in FRAD ter ugotovili nekatere razlike pri entitetah, atributih, odnosih in terminologiji, ki pa ne povzročajo bistvenih razhajanj.

Vpliv FZBZ na RDA se kaže v tem, da so uporabniki kataloga postavljeni v ospredje in da je treba podatke pripraviti tako, da jih uporabniki lažje najdejo. Že prvi cilj RDA *Odzivnost na potrebe uporabnikov* govori o uporabnikih in omogoča izvajanje uporabniških postopkov na osnovi modela FZBZ (najti, identificirati, izbrati in pridobiti želeni vir) ter FRAD (najti, identificirati, izbrati, razjasniti in razumeti entiteto, ki je povezana z virom). Z modelom FZBZ je tesno povezana tudi organizacija vsebine v RDA, saj vsak razdelek obravnava eno skupino entitet.

2.3 Mednarodni standardni bibliografski opis

Kot je navedeno v uvodu RDA (2010), je standard RDA povezan tudi z mednarodnim standardnim bibliografskim opisom⁹ (ISBD), ki izhaja iz Mednarodnega srečanja izvedencev za katalogizacijo¹⁰ v Kopenhagenu leta 1969. Izjava o mednarodnih katalogizacijskih načelih (2009, točka 5.3) določa, da mora bibliografski opis temeljiti na mednarodno sprejetem standardu, opomba pod črto navaja, da je to ISBD. Navodila, ki so povezana z ISBD, so v Dodatku D *Record syntaxes for descriptive data*, ki vključuje tudi preslikavo elementov ISBD v elemente RDA (Dunsire in IFLA cataloguing section's ISBD review group, 2015). Preslikava elementov RDA v elemente ISBD bo pripravljena kasneje.

Namen združene izdaje ISBD (2011) je bil uskladiti bibliografski opis virov vseh oblik vsebine in medijev, odgovoriti na potrebo po reorganizaciji in poenotenju postopka katalogizacije ter zadovoljiti potrebe uporabnikov (Willer, 2016). Prav tako morajo knjižnice preveriti svoj položaj glede na druge dejavnike v informacijski verigi, kot so založniki, agencije za avtorske pravice, arhivi in muzeji itd.

⁸ Functional requirements for subject authority data (FRSAD) (2011).

⁹ International standard bibliographic description (ISBD).

¹⁰ International meeting of cataloguing experts.

Leta 2003 je bila formirana študijska skupina *Material designation study group* (MDSG), da preveri uporabo splošne in posebne oznake gradiva pri večvrstnih formatih in medijih (ISBD, 2011). Na pomanjkljivosti splošne oznake gradiva je opozarjal Delsey (1998), ki je menil, da izrazi za splošno oznako gradiva predstavljajo zmedeno mešanico fizičnih formatov, vrste gradiva, vrste nosilca in vrsto zapisa (npr. Braillova pisava). Poleg tega lokacija splošne oznake gradiva takoj za stvarnim naslovom moti logični vrstni red in zaporedje podatkov v stvarnem naslovu. V osnutku, ki je bil končan do leta 2007, je delovna skupina upoštevala tudi dokument *RDA/ONIX framework for resource categorization* (2006) in nadaljnje osnutke RDA, ki so ta dokument vključevali. Na koncu je skupina predlagala, da se splošna oznaka gradiva razglasi za neveljavni element in da se uvede novo območje bibliografskega opisa.

Preliminarna združena izdaja *International standard bibliographic description* (2007) je besedila vseh ISBD združila v enotno strukturo. Novo območje 0 *Območje oblike vsebine in vrste medija*,¹¹ ki je nadomestilo splošno oznako gradiva, je bilo odobreno leta 2009 in objavljeno na Iflini spletni strani kot preliminarna združena izdaja.¹² Združena izdaja ISBD (2011) vključuje tudi Območje 0, ki označuje obliko/e, v kateri sta izraženi vsebina vira in vrsta/e medija. Namen tega območja je, da se že na začetku bibliografskega opisa opozori na obliko vsebine in vrsto medija, na katerem je vsebina dostopna. Območje obsega dva elementa: obliko vsebine in vrsto medija; izberemo ju s kontroliranih seznamov. Vrsta vsebine pomeni temeljno obliko/e, v kateri je vsebina vira izražena; dodamo ji lahko tudi kvalifikatorje. Vrsta medija označuje vrsto ali vrste nosilca, ki posreduje vsebino vira. Za razliko od splošne oznake gradiva sta oba elementa obvezna. Poglejmo nekaj primerov:¹³

<i>Besedilo (vizualno) : brez medija</i>	tiskana knjiga
<i>Besedilo (tipno) : brez medija</i>	knjiga v brajici
<i>Glasba (izvedena) : avdio</i>	glasbeni CD

O preslikavi elementov iz območja 0 v RDA govori poglavje 7.1.

2.3.1 Odnos ISBD in FZBZ

Entitete FZBZ, ki so relevantne za bibliografski opis, so delo, izrazna in pojavna oblika ter enota, atributi pa so elementi bibliografskega opisa iz ISBD in formata

¹¹ Angl. *Content form and media type area*.

¹² *ISBD area 0: content form and media type area*. (2009). Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <http://www.ifla.org/publications/isbd-area-0-content-form-and-media-type-area>.

¹³ Delovni prevod.

UNIMARC (Willer, 2016). Če uporabimo terminologijo FZBZ, potem »bibliografski opis običajno temelji na enoti kot predstavnici pojavne oblike in lahko vsebuje attribute, ki se nanašajo na delo (dela) in izrazno obliko (izrazne oblike), ki ju (jih) uteleša« (Izjava o mednarodnih katalogizacijskih načelih, 2009, točka 5.2).

Da bi lahko opredelili odnos med ISBD in FZBZ, je bilo treba pripraviti preslikavo elementov ISBD v attribute in odnose FZBZ, ki je bila objavljena pod naslovom *Mapping ISBD elements to FRBR entity attributes and relationships* (2004). V okviru določenega območja sta bila vsakemu elementu ISBD pripisana določena entiteta in atribut oziroma odnos, npr. *stvarni naslov* kot element ISBD ustreza entiteti *pojavna oblika* z atributom *naslov pojavne oblike*.

Čeprav terminologija med ISBD in FZBZ namerno ni usklajena, se namesto izrazov *publikacija* in *enota*¹⁴ uporablja izraz *vir*¹⁵ (ISBD, 2011). Vir je opredeljen kot materialna ali nematerialna entiteta, ki obsega intelektualno in/ali umetniško vsebino in se jo dojame oziroma razume, izdelava in/ali objavi kot enoto¹⁶ in ki predstavlja osnovo za bibliografski opis (ISBD, 2011). Ob tem se je pojavilo vprašanje, ali bi bilo treba izraz *vir* spremeniti v *pojavno obliko*. Na odločitev, da se še naprej uporablja *vir*, je vplival Patrick La Boeuf¹⁷ (cv: ISBD, 2011), ki je poudaril, da terminologije FZBZ ne bi smeli vključiti v ISBD in katalogizacijske pravilnike, ker morajo obdržati specifičen pomen, nujne pa so definicije, iz katerih bo razvidno, kako je vsak izraz iz ISBD povezan s terminologijo FZBZ. S semantičnimi odnosi med *virom* in entitetami *delo*, *izrazna in pojavna oblika* ter *enota* se je ukvarjal tudi Dunsire (2013).

Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise (2000), ki obsegajo priporočila za osnovni nivo podatkov v nacionalnih bibliografskih zapisih, služijo tudi kot osnova za določanje, kateri element v ISBD je obvezen oziroma je obvezen, če je podatek dostopen. Willer (2016) meni, da gre za dva postopka; prvi se nanaša na elemente, ki so po ISBD obvezni, če so podatki dostopni, npr. podatki o odgovornosti, podatki o izdaji itd. Drugi postopek vključuje elemente, ki jih katalogizatorji navajajo po svoji presoji. Npr. vzporedni naslov po ISBD (2011) ni obvezen, čeprav pravilo pravi, da ga navedemo, če je nujen za identifikacijo ali če se razume kot pomemben za uporabnike kataloga. Po FZBZ pa je vzporedni naslov priporočen element z opombo, ki določa, kdaj ga je treba vključiti v opis – če bibliografska ustanova presodi, da je pomemben za uporabnike.

¹⁴ Drugačen pomen kot pri entiteti enota.

¹⁵ Angl. *resource*.

¹⁶ Angl. *unit*.

¹⁷ »Brave new FRBR world«.

3 Cilji in načela RDA

Cilji in načela, ki so navedena tudi v uvodu RDA (2010), so večinoma usklajeni z Iflinimi katalogizacijskimi načeli *IFLA cataloguing principles* (2009) in splošnimi načeli *Izjave o mednarodnih katalogizacijskih načelih*¹⁸ (2009) kljub nekaterim razlikam v poimenovanju. V obeh primerih so na prvem mestu uporabniki, ki jih je treba upoštevati pri pripravi opisov in točk dostopa. Cilj *Fleksibilnost* in načelo *Atribucija* v izjavi nimata ustreznice.

V RDA (2010) so opredeljeni štirje cilji: Odzivnost na potrebe uporabnikov, Stroškovna učinkovitost, Fleksibilnost in Kontinuiteta.

- a) Odzivnost na potrebe uporabnikov označuje podpiranje uporabniških postopkov v katalogu.
- b) Stroškovna učinkovitost mora biti pomemben dejavnik pri pripravi podatkov, ki podpirajo uporabniške postopke.
- c) Fleksibilnost pomeni, da podatki niso odvisni od formata, medija ali sistema za shranjevanje in posredovanje podatkov ter da jih lahko uporabljamo v različnih okoljih in za vse vrste virov.
- d) Kontinuiteta mora biti zagotovljena v smislu, da se podatki lahko vključijo v podatkovne zbirke, ki že obstajajo in pri katerih se uporablja AACR ali podobni standardi.

RDA (2010) obsega osem načel, ki usmerjajo katalogizatorje pri uporabi navodil: Razlikovanje, Zadostnost, Odnosi, Prikaz, Točnost, Atribucija,¹⁹ Splošna raba in Enotnost.

- a) Razlikovanje: podatki, s katerimi opisujemo vir, morajo omogočati, da se ta razlikuje od drugih virov v zbirki. Opis določene entitete, ki je povezana z virom, se mora razlikovati od opisov drugih entitet.
- b) Zadostnost: podatki, s katerimi opisujemo vir, morajo ustrezati potrebam uporabnikov pri izbiri vira.
- c) Odnosi: podatki morajo označevati bibliografske odnose med opisovanim virom in drugimi viri ter entitetami.
- d) Prikaz: podatki in točke dostopa morajo temeljiti na samem viru, npr. za ime osebe izberemo tisto ime, ki je najpogostejše povezano z viri te osebe.
- e) Točnost: podatki, s katerimi opisujemo vir, morajo obsegati dodatne informacije, s pomočjo katerih lahko popravimo ali razjasnimo dvoumne, nerazumljive ali zavajajoče prikaze.

¹⁸ Izjava je bila dopolnjena konec leta 2016 (Statement of international cataloguing principles (ICP), 2016).

¹⁹ Angl. *Attribution*.

- f) Atribucija: podatki, s katerimi opisujemo odnose med virom in osebo, rodbino ali korporacijo, morajo vsebovati navedbe odgovornosti, bodisi so navedene na samem viru bodisi v referenčnih virih, ne glede na to, ali je odgovornost pravilna ali ne.
- g) Splošna raba: podatki, ki niso prevzeti iz vira, morajo biti v skladu s splošno rabo jezika in pisavo ustanove, ki pripravlja podatke.
- h) Enotnost: uporaba velikih in malih začetnic, okrajšav, zaporedja elementov, členov, ločil itd. mora biti čim bolj enotna v prikazih vira ali entitete, ki je povezana z virom.

4 Organizacija vsebine RDA

Vsebina RDA je razdeljena v deset razdelkov, prvi štirje se osredotočajo na opis atributov bibliografskih entitet, preostalih šest pa na opis odnosov med entitetami (Slika 1²⁰). Prvi in drugi razdelek določata opis atributov prve skupine entitet (delo, izrazna in pojavna oblika, enota), tretji razdelek je namenjen entitetam druge skupine (oseba, rodbina, korporacija) in četrti entitetam tretje skupine (pojem, predmet, dogodek, kraj).

Razdelki 5–10 vključujejo opis odnosov med entitetami. Peti razdelek obravnava primarne odnose med delom, izrazno in pojavno obliko ter enoto, šesti odnose med entitetami prve in druge skupine, sedmi odnose med entitetami prve in tretje skupine. Osmi razdelek vključuje odnose med enakimi entitetam prve skupine (npr. med dvema izraznima oblikama), deveti razdelek odnose med enakimi entitetami druge skupine (npr. med korporacijami), deseti odnose med enakimi entitetami tretje skupine (npr. med dvema pojmom). Razdelki 4, 7 in 10, ki so povezani z entitetami tretje skupine, še niso dokončani.

Vsak razdelek je sestavljen iz več poglavij, vsega skupaj jih je 37. Prvo poglavje vsakega razdelka vedno obsega *Splošna navodila za opis*, in sicer: Obseg, Terminologijo, Funkcionalne cilje in načela, Glavne elemente²¹ itd. (Slika 2²²). Vsak razdelek ima lastne funkcionalne cilje in načela, npr. prvi razdelek določa, da morajo podatki, ki opisujejo pojavno obliko ali enoto, uporabniku omogočiti, da (RDA, 2010):

- najde pojavne oblike in enote, ki ustrezajo njegovi iskalni zahtevi;
- identificira opisani vir oziroma potrdi, da mu vir ustreza ali vidi razlike med dvema ali več viri, ki imajo enake ali podobne značilnosti;

²⁰ Delovni prevod.

²¹ Angl. *core elements*.

²² Delovni prevod.

- izbere vir, ki je v skladu z njegovimi zahtevami glede nosilca in vsebine;
- pridobi vir oziroma ga kupi, si ga izposodi itd. ali ima elektronski dostop do vira.

Razdelek 1	– Opis atributov za pojavno obliko in enoto
	Poglavja 1–4
Razdelek 2	– Opis atributov za delo in izrazno obliko
	Poglavja 5–7
Razdelek 3	– Opis atributov za osebo, rodbino in korporacijo
	Poglavja 8–11
Razdelek 4	– Opis atributov za pojem, predmet, dogodek in kraj
	Poglavja 12–16
Razdelek 5	– Opis primarnih odnosov
	Poglavje 17
Razdelek 6	– Opis odnosov z osebami, rodbinami in korporacijami, ki so povezane z viri
	Poglavja 18–22
Razdelek 7	– Opis teme dela
	Poglavje 23
Razdelek 8	– Opis odnosov med deli, izraznimi oblikami, pojavnimi oblikami in enotami
	Poglavja 24–28
Razdelek 9	– Opis odnosov med osebami, rodbinami in korporacijami
	Poglavja 29–30
Razdelek 10	– Opis odnosov med pojmi, predmeti, dogodki in kraji
	Poglavja 31–37

Slika 1: Del kazala vsebine v RDA

Razdelek 1 – Opis atributov za pojavno obliko in enoto
– Poglavje 1 – Splošna navodila za opis atributov pojavnih oblik in enote
1.0 Obseg
Terminologija
Funkcionalni cilji in načela
Glavni elementi
Jezik in pisava
...
– Poglavje 2 – Identifikacija pojavnih oblik in enot
– Poglavje 3 – Opis nosilcev
– Poglavje 4 – Zagotovitev informacij za pridobitev in dostop
...

Slika 2: Del kazala prvega razdelka v RDA

Podatki, ki so v devetem razdelku, opisujejo odnose med osebami, rodbinami in korporacijami in morajo uporabniku omogočiti, da:

- najde osebe, rodbine ali korporacije, ki so sorodne osebi, rodbini, korporaciji in predstavljene v rezultatih iskanja;

- razume odnos med eno ali več osebami, rodbinami in korporacijami.

Preostala poglavja v razdelku se nanašajo na uporabniške postopke, in sicer vsako poglavje vključuje navodila za enega od postopkov, bodisi iz modela FZBZ ali FRAD (RDA, 2010). Razdelki 3–10 vključujejo samo po en postopek, tretji razdelek *identificirati* osebe, rodbine in korporacije, četrti trenutno *identificirati* kraje, v prihodnosti tudi pojme, predmete in dogodke, razdelki 5–10 pa *najti*. Deveti razdelek npr. obsega navodila za pripravo podatkov, ki omogočajo normativno kontrolo (Slika 3²³), poglavja so razdeljena po entitetah druge skupine in povezana z uporabniškim postopkom iz modela FRAD *najti*.

Razdelek 9 – Opis odnosov med osebami, rodbinami in korporacijami

- Poglavje 29 – Splošna navodila
- Poglavje 30 – Sorodne²⁴ osebe
- Poglavje 31 – Sorodne rodbine
- Poglavje 32 – Sorodne korporacije

...

Slika 3: Del kazala devetega razdelka v RDA

Prvi in drugi razdelek vsebujeta več uporabniških postopkov, drugo poglavje v prvem razdelku je povezano s postopkom *identificirati*, tretje poglavje s postopkom *izbrati* in četrto s postopkom *pridobiti* vir. Šesto poglavje drugega razdelka podpira postopek *identificirati*, sedmo pa postopek *izbrati*.

Na začetku oziroma pred prvim razdelkom ima RDA Uvod, na koncu pa dvanajst dodatkov (Velike začetnice, Okrajšave, Členi, Datumi itd.). Kot zanimivost naj omenimo, da je Dodatek A, ki obsega navodila za uporabo velikih in malih začetnic, urejen po jezikih, med katerimi je tudi slovenščina. Poleg tega RDA vsebuje slovar in kazalo pojmov.

5 RDA – vsebinski standard

Kot vsebinski standard RDA obsega smernice za opis atributov in odnosov, ne določa pa načina prikaza²⁵ elementov, zaporedja in ločil. Temu je prilagojena tudi organizacija vsebine in že uvod pove, da so navodila za opis virov ločena od

²³ Delovni prevod.

²⁴ Angl. *related*.

²⁵ Angl. *display*.

navodil za prikaz podatkov (RDA, 2010). Osrednji del standarda, poglavja 1–37, vključuje navodila za opis atributov in odnosov, navodila za prikaz so v dodatku D za opisne podatke in v dodatku E za točke dostopa. RDA ne predpisuje uporabe ISBD, vendar ga dovoljuje. Dodatek D obsega tudi preslikavo elementov RDA v MARC 21 in obratno, tako za bibliografske kot normativne podatke. Za tiste katalogizatorje, ki uporabljajo ISBD in MARC 21, je verjetno zelo nepraktično iskati pravila na dveh različnih mestih standarda, poleg tega MARC 21 zahteva tudi vnos interpunkcije.

Načelo prikaza²⁶ v RDA določa, naj opisni podatki izražajo način, na katerega se vir sam predstavlja. Podatke se prepiše iz vira tako, kot se pojavljajo, kar nazorno ponazarja vodilo: »Prepiši vse, kar vidiš, in sprejmi, kar dobiš!«²⁷ Čeprav to samo po sebi ni nič novega, vpliva na kar nekaj sprememb pri katalogizaciji. Opisovanje virov je poenostavljeno, ker v RDA ni veliko izjem, ni več krajšanja izrazov in kratic, manj je izpuščanja podatkov in manj omejitev.

6 Nabor glavnih elementov

Element je opredeljen kot beseda ali več besed, znak ali več znakov, ki predstavljajo bibliografske podatke (RDA, 2010). Elementi so samostojni in neodvisni, ker ustrezajo posameznim atributom ali odnosom, npr. leto copyrighta je popolnoma samostojen element in ne več različica leta izida. Številne elemente se uporablja na osnovi kontroliranih slovarjev.

RDA ne predvideva različnih nivojev bibliografskega opisa in ne določa obveznih ali neobveznih elementov, ampak opredeljuje nabor glavnih elementov, ki vsebujejo podatke o atributih in odnosih, ki imajo najvišjo vrednost pri izvajanju uporabniških postopkov. To so podatki, ki uporabnikom omogočajo, da najdejo, identificirajo in izberejo vire, npr. stvarni naslov pojavne oblike je glavni element za identifikacijo knjige, DVD-ja itd. Katalogizatorji lahko po lastni presoji poleg glavnih elementov vključijo tudi druge elemente opisa, kot so dodatek k naslovu, vzporedni naslov, variantni naslov, skrajšani naslov itd. Med drugim sta glavna elementa tudi založnik in leto izida, kraj izida pa ne. Izbira glavnih elementov je temeljila na vrednostih atributov in odnosov, ki podpirajo določen uporabniški postopek iz modelov FZBZ in FRAD. Nabor glavnih elementov postopkov ne podpira v enaki meri kot nabor vseh elementov.

²⁶ Angl. *representation*.

²⁷ Angl. »Take what you see and accept what you get.«

Glavni elementi izražajo attribute in odnose glede na FZBZ ter omogočajo identifikacijo in izbor pojavnih oblik, identifikacijo dela in izrazne oblike, utelešene v pojavnih oblikah, in identifikacijo ustvarjalca/cev dela. Izražajo tudi attribute in odnose glede na FRAD in tako podpirajo postopka *najti* in *identificirati* osebo, rodbino ali korporacijo, ki je povezana z virom.

Nekateri elementi so lahko glavni samo, če so izpolnjeni pogoji. Npr. kraj izdelave postane glavni element, če kraja izida ni na viru. Pogojni glavni elementi podpirajo uporabniške postopke, ki sicer ne bi bili uspešni zaradi manjkajočih podatkov. RDA predvideva tudi lokalne glavne elemente, ki knjižnicam omogočajo, da dodajajo elemente glede na lastne potrebe, npr. Kongresna knjižnica je izbrala nekaj svojih glavnih elementov, npr. vzporedni naslov, dodatek k naslovu itd., podobno tudi katalogizacijske agencije, kot je *Program for Cooperative Cataloging* (PCC).

7 Opis vsebine, medija in nosilca

Pomanjkljivosti splošne oznake gradiva je JSC želel odpraviti že v prvem osnutku AACR3, ko je pravila za opis vidikov vsebine vira ločil od pravil za opis nosilca. Kmalu po začetku razvoja RDA je JSC ustanovil delovno skupino za splošno in posebno oznako gradiva *GMD/SMD working group*, ki naj bi pripravila ustrezne izraze za vrsto in obliko vsebine ter nosilca (Delsey, 2016). Oktobra 2005 se je pričelo sodelovanje predstavnikov JSC in angleških založnikov EDItEUR/ONIX z namenom izdelati okvirno shemo za kategorizacijo virov, ki bo uporabna za potrebe knjižnic in založnikov (Delsey, 2016). S skupnimi močmi je že avgusta istega leta nastal dokument z naslovom *RDA/ONIX²⁸ framework for resource categorization* (2006). Opredeljena sta bila dva niza atributov, prvi vključuje attribute za vsebino vira, drugi pa attribute nosilca. Vsebina se nanaša na intelektualno ali umetniško vsebino vira, nosilec na načine in metode, s pomočjo katerih se posreduje vsebina. Posameznim atributom so pripisane različne vrednosti, npr. atribut vsebine *Znak*²⁹ ima štiri vrednosti: jezik, glasba, slika, drugo. Atribut vsebine *ČutniNačin*³⁰ ima naslednje vrednosti: vid, sluh, otip, okus, vonj, nobeden. Vrednosti atributa za nosilec *ShrajevanjeMedijFormat*³¹ so lahko pola, disk, cilindri, čip itd. Vrednosti atributa za nosilec vira *Naprava za posredovanje*³² pa so

²⁸ *Online information exchange* – založniški standard za distribuiranje digitalnih metapodatkov.

²⁹ Angl. *Character*.

³⁰ Angl. *SensoryMode*.

³¹ Angl. *StorageMediumFormat*.

³² Angl. *Intermediation tool*.

lahko mikročitalnik, mikroskop, projektor, CD-predvajalnik, DVD-predvajalnik, računalnik, ni zahtevano. Razlike med vsebino in nosilcem iz omenjenega dokumenta je obravnaval tudi Dunsire (2007).

Na osnovi seznama, ki ga je pripravila delovna skupina za splošno in posebno oznako gradiva in ki je bil prilagojen okvirni shemi RDA/ONIX, je takratni urednik RDA Tom Delsey pripravil navodila in izraze za tri nove elemente: vrsta vsebine,³³ vrsta medija³⁴ in vrsta nosilca³⁵ (Delsey, 2016). Ti elementi so zamenjali splošno oznako gradiva. Ustrezne izraze za nove elemente katalogizator izbere iz kontroliranih slovarjev, ki so na voljo v RDA. Tak način omogoča veliko kombinacij tako za opis virov, ki jih sedaj poznamo, kot tudi za nove vrste virov.

Vrsta vsebine je precej abstraktna kategorija, ki izraža osnovno komunikacijo, s pomočjo katere je vsebina izražena, in čutilo, ki vsebino dojema (RDA, 2010). Vsebinsko se lahko posreduje s pomočjo besedila ali slike in zazna z vidom, lahko se posreduje z govorno besedo in zazna s sluhom itd. Vsebinska ni odvisna od fizične oblike, saj je npr. besedilo lahko utelešeno v tiskani ali elektronski knjigi, na prosojnici itd. Vrsta vsebine je glavni element izrazne oblike, zato je v opisu nikar ne smemo izpustiti. Razlika v vrsti vsebine pomeni novo izrazno obliko.

Vrsta medija, ki je element pojavnosti oblike, opredeljuje vire glede na vrsto naprave, ki je potrebna za dostop do vsebine, torej za gledanje, poslušanje, igranje itd., npr. računalnik, CD- ali DVD-predvajalnik, projektor itd. (RDA, 2010). Za branje tiskanih knjig ne potrebujemo posebne naprave, zato se uporabi izraz *neposredovano*.³⁶ Čeprav vrsta medija ni glavni element, je zelo praktičen za iskanje, npr. kot pregled vseh zvočnih virov³⁷ brez ozira na nosilec.

Vrsta nosilca, ki je glavni element pojavnosti oblike, izraža format medija za shranjevanje in »ohišje nosilca«³⁸ v kombinaciji z napravo za posredovanje vsebine (RDA, 2010). Npr. dvodimenzionalne gibljive slike so lahko shranjene na filmskem kolutu, videokaseti, videodisku ali na spletu. Gibljive slike (vsebinska) na filmskem kolutu (nosilec) lahko gledamo s pomočjo projektorja (medij), gibljive slike na DVD-ju s pomočjo DVD-predvajalnika, gibljive slike na spletu pa s pomočjo računalnika. Glasbeni CD ima samo eno vrsto vsebine (izvedena glasba³⁹), medija sta

³³ Angl. *content type*.

³⁴ Angl. *media type*.

³⁵ Angl. *carrier type*.

³⁶ Angl. *unmediated*.

³⁷ Angl. *audio resources*.

³⁸ Angl. *housing of a carrier*.

³⁹ Angl. *performed music*.

lahko dva (CD-predvajalnik, računalnik), s tem pa tudi dva nosilca (zvočni CD, računalnik). Različne vrste nosilcev so tesno povezane z mediji, zato jih lahko razumemo kot njihove podskupine, vsaka vrsta nosilca spada samo v eno vrsto medija. Definicija za vrsto nosilca se delno prekriva z definicijo za vrsto medija, vendar je bolj konkretna in natančna. Preglednica 1⁴⁰ prikazuje nekaj primerov.

Preglednica 1: Primeri opisa vrste vsebine, vrste medija in vrste nosilca

	Vrsta vsebine	Vrsta medija	Vrsta nosilca
Tiskana knjiga	besedilo	neposredovano	zvezek
E-knjiga	besedilo	računalnik	spletni vir
Zvočna knjiga na CD-ju	govorjena beseda	audio ⁴¹	zvočni CD
Zvočna knjiga na spletu	govorjena beseda	računalnik ⁴²	spletni vir
DVD	dvodimenzionalne giblјive slike	video ⁴³	videodisk
Videoposnetek na spletu	dvodimenzionalne giblјive slike	računalnik	spletni vir
Tiskana knjiga in CD kot spremno gradivo	besedilo, izvedena glasba	neposredovano, audio	zvezek, zvočni CD

Te tri nove elemente so obravnavali številni avtorji (Oliver, 2010; Anhalt in Stewart, 2012; Bernstein, 2014; Kincy in Layne, 2014; The RDA workbook, 2014).

7.1 Odnos RDA in ISBD

Namen uskladitve elementov združene izdaje ISBD z elementi RDA je interoperabilnost obeh standardov, kar pa ne pomeni, da je vsebina identična (Dunsire in IFLA cataloguing section's ISBD review group, 2015). Načrtuje se tudi preslikava v obratni smeri. Nekateri elementi manjkajo v enem ali drugem standardu, definicije elementov, ki imajo enako ime, so lahko širše, enake ali ožje. V Preglednici 2⁴⁴ so prikazani samo elementi, ki označujejo vsebino in medij. Oblika vsebine kot element ISBD ima ožji pomen kot vrsta vsebine iz RDA, ker definicija za vrsto vsebine v RDA pravi, da označuje osnovno obliko komunikacije, s pomočjo katere se vsebina izrazi, in čut, s pomočjo katerega vsebino dojamemo. Kvalifikator vsebine iz ISBD je prav tako ožji pojem kot vrsta vsebine iz RDA. *Vrsta medija* v ISBD

⁴⁰ Delovni prevod.

⁴¹ Angl. *audio* – uporablja se pridevniška oblika, v bistvu gre za CD-predvajalnik.

⁴² V ISBD se uporablja *elektronski* (angl. *electronic*) (Dunsire, 2010).

⁴³ Angl. *video* – uporablja se pridevniška oblika, v bistvu gre za DVD-predvajalnik.

⁴⁴ Delovni prevod.

in RDA sta ekvivalentna elementa, ker imata enako ime in definicijo. ISBD nima ustreznice za element *vrsta nosilca* v RDA. Razlika med navedenimi elementi je ponazorjena tudi v Preglednici 3.⁴⁵

Preglednica 2: Preslikava elementov ISBD v RDA

Element ISBD		Element RDA
Oblika vsebine	<	Vrsta vsebine
Kvalifikator vsebin	<	Vrsta vsebine
Vrsta medija	=	Vrsta medija

Preglednica 3: Primeri preslikave elementa vrste vsebine (RDA) v obliko vsebine (ISBD) (vir: Mapping of RDA, 2012)

Vrsta vsebine – RDA	Oblika vsebine – ISBD
Računalniški program	Program : elektronski
Govorjena beseda	Govorjena beseda : avdio
Mirujoča slika	Slika (mirujoča ; 2-dimenzionalna ; vizualna)
Tridimenzionala gibljiva slika	Slika (gibljiva ; 2-dimenzionalna)

Preglednica 4⁴⁶ obsega nekaj primerov preslikav elementov ISBD iz območja 0 v ustrezne elemente RDA.

Preglednica 4: Primeri preslikav elementov iz območja 0 v RDA

ISBD	RDA		
	Vrsta vsebine	Vrsta medija	Vrsta nosilca
Besedilo (vizualno) : brez medija	besedilo	neposredovano	zvezek
Besedilo (tipno) : brez medija	tipno besedilo	neposredovano	zvezek
Glasba (izvedena) : avdio	izvedena glasba	avdio	zvočni CD

Iz navedenega vidimo, da RDA v celoti ne prevzema območja 0 iz ISBD. Gorman (2016), ki je do RDA zelo kritičen, meni, da je neupoštevanje ISBD nasploh nezadovoljivo. Z odnosom med RDA in ISBD se je ukvarjala tudi Escolano Rodríguez (2016).

⁴⁵ Delovni prevod.

⁴⁶ Delovni prevod.

8 Primerjava RDA in PPIAK

8.1 Teoretična izhodišča

RDA je namenjen katalogizaciji vseh vrst virov, s poudarkom na digitalnemu okolju, PPIAK pa tiskanim zaključenim publikacijam in za izdelavo listkovnega kataloga. V RDA je vsebina popolnoma drugače organizirana kot v PPIAK, in sicer po entitetah konceptualnih modelov FZBZ in FRAD, njihovih atributih in odnosih. Prvi del PPIAK *Odrednice i redalice* obravnava avtorstvo za vse vrste knjižničnega gradiva (Verona, 1970, 1986). Drugi del *Katalogni opis* se ukvarja z bibliografskim opisom zaključenih publikacij, za druge vrste gradiva pa Verona (1983) priporoča uporabo specializiranih ISBD. Organizacija vsebine RDA je prilagojena tudi dejstvu, da je vsebinski standard, ki ne predpisuje načina prikaza podatkov, zato so navodila za prikaz v skladu z ISBD ločena od pravil za opis entitet, atributov in odnosov. PPIAK enakovredno obravnava opis virov in prikaz podatkov s pomočjo ISBD, zato podaja pravila za opis in prikaz na enem mestu.

RDA in PPIAK temeljita na Iflinih katalogizacijskih načelih, prvi na načelih iz leta 2009, drugi na pariških načelih. Osnova za RDA so načela, ki so dopolnila pariška načela, ker niso več ustrezala elektronskemu okolju (IFLA cataloguing principles, 2009; Izjava o mednarodnih katalogizacijskih načelih, 2009). Pravila za izbor in oblikovanje značnic v PPIAK izhajajo iz Mednarodne konference o katalogizacijskih načelih, ki jo je organizirala Mednarodna zveza bibliotekarskih društev in ustanov⁴⁷ (IFLA) v Parizu leta 1961, prav tako tudi funkcije in struktura abecednega imenskega kataloga (AIK)⁴⁸ (Načela sprejeta na mednarodni konferenci o katalogizacijskih načelih v Parizu oktobra 1961, 1961). Čeprav je prva izdaja prvega dela pravilnika izšla naslednje leto, je že delno upoštevala pariška načela (Verona, 1970). Nadaljnja usklajevanja in dopolnitve z mednarodnimi smernicami pa so zajeti v drugi izdaji,⁴⁹ ki je izšla po devetih letih (Verona, 1986). Medtem je izšel drugi del pravilnika (Verona, 1983), ki se v nekaterih določilih ni ujemal s prvim delom. Nova izdaja prvega dela je bila potrebna zaradi poenotenja z drugim delom in zaradi uvedbe centralizirane katalogizacije v tedanji Jugoslaviji (Verona, 1986).

Na RDA sta vplivali preliminarne združene izdaje ISBD (International standard bibliographic description, 2007) in združena izdaja ISBD (2011). Pravila za bibliografski opis v PPIAK so usklajena s prvo standardno predelano izdajo

⁴⁷ International Federation of Library Associations and Institutions.

⁴⁸ Listkovni katalog urejen po abecedi imen avtorjev ali stvarnih naslovov (Bibliotekarski terminološki slovar, 2009).

⁴⁹ 2. izmijenjeno izdanje.

Mednarodnega standarda za bibliografski opis monografskih publikacij⁵⁰ iz leta 1978.

8.2 Predpisani viri podatkov

Viri podatkov so v RDA širše zasnovani kot v PPIAK. Namesto predpisanih virov podatkov za posamezna območja bibliografskega opisa RDA dovoljuje uporabo večih virov in podatke za večino elementov lahko prevzamemo iz katerega koli dela vira. Oglate oklepaje se uporabi samo v primeru, da so podatki pridobljeni zunaj vira. RDA je prinesel tudi nov izraz *prednostni vir podatkov*,⁵¹ ki je običajno tisti, na katerem je stvarni naslov. V RDA so viri podatkov določeni pri posameznih elementih, v PPIAK pa pri posameznih območjih bibliografskega opisa.

8.3 Kratice, krajšanje besed in izpuščanje podatkov

RDA ne predpisuje krajšanja besed in kratic, kajti v računalniškem katalogu količina podatkov ni omejena, v nasprotju z majhnimi kataložnimi listki, na katere so s pomočjo okrajšav skušali spraviti čim več podatkov. V celoti izpisane besede odpravijo dvoumnosti in so bolj razumljive uporabnikom kot okrajšave, ki so problematične tudi pri iskanju. Namesto latinskih kratic kot npr. [S. l.] za *sine loco* in [s. n.] za *sine nomine*, [et al.] za *in drugi* itd. RDA predpisuje splošno razumljive ustreznice v jeziku katalogizacijske ustanove, npr. *Kraj izida ni identificiran*.⁵² Na ta način se uresničuje tudi načelo *Splošna raba*. Poglejmo nekaj razlik med RDA in PPIAK.

Na viru:	<i>Druga popravljena izdaja</i>
RDA	Druga popravljena izdaja
PPIAK	. - 2. popravljena izd.

Na viru:	<i>Prevedel dr. Janko Moder</i>
RDA	prevedel dr. ⁵³ Janko Moder
PPIAK	/ prevedel Janko Moder

⁵⁰ ISBD(M): International standard bibliographic description for monographic publications, 1st stand. rev. ed.

⁵¹ Angl. *preferred source of information*.

⁵² Angl. *Place of publication not identified*.

⁵³ RDA dovoljuje prepis akademskih nazivov, pripadnosti ustanovam itd. kot alternativno možnost.

Na viru: © 2015
 RDA © 2015
 PPIAK , cop. 2015

Knjiga ima 300 strani in je ilustrirana
 RDA 300 strani, ilustracije
 PPIAK . - 300 str. : ilustr.

8.4 Napake in ločila v stvarnem naslovu

Po RDA se stvarni naslov, ki ima napako, prepíše natančno tako, kot se pojavi na viru, popravljeni naslov pa se lahko navede kot variantno točko dostopa, katalogizator lahko na to opozori v opombi. Izjema so serijske publikacije in integrirni viri, pri katerih je treba zapisati pravilen naslov. Torej, napake se popravi v opombah, in ne takoj za napako. Po PPIAK se stvarni naslov tudi prepíše z napako vred, vendar mora katalogizator nanjo opozoriti.

Na viru:	<i>Kratkočasna spektroskopija</i>
RDA	Kratkočasna spektroskopija
variantni naslov	Kratkočasovna spektroskopija
PPIAK	Kratkočasna [i. e.] kratkočasovna spektroskopija
	Kratkočasna spektroskopija [sic]
	Kratkočasna spektroskopija [!]
	Kratkočas[ov]na spektroskopija

RDA predpisuje, da se ločila v stvarnem naslovu prepíše brez sprememb, tudi tri pikice, ki jih moramo po PPIAK spremeniti v tri pomišljaje.

Na viru:	<i>Hodil po zemlji sem naši ...</i>
RDA	Hodil po zemlji sem naši ...
PPIAK	Hodil po zemlji sem naši ---

8.5 Pravilo treh

Pravilo treh je zaznamovalo listkovni katalog in je bil eden od načinov za varčevanje s prostorom. RDA tega pravila nima, zato število navedenih oseb v odgovornosti ni omejeno, prav tako ni omejeno število točk dostopa, vendar pa je dovoljeno tudi, da se navede vsaj prvo ime. Če je vir povezan z enim, dvema ali največ tremi avtorji, te po PPIAK navedemo v odgovornost in naredimo ustrezne

dodatne vpise. V primeru več kot treh avtorjev v odgovornosti zapišemo samo prvega in prvi dobi dodatni vpis.

Na viru je navedenih pet avtorjev

RDA Tatjana Banič, Branko Berčič, Filo Breda, Maks Veselko *ali*
 Tatjana Banič [in trije drugi]

PPIAK / Tatjana Banič ... [et al.]

9 Nadaljnji razvoj RDA

Za nadaljnji razvoj RDA je odgovoren JSC, ki ga trenutno sestavljajo predstavniki iz sedmih katalogizacijskih skupnosti: American Library Association (ALA), Australian Committee on Cataloguing (ACOC), Canadian Committee on Cataloguing (CCC), Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP), Britanska knjižnica, Nemška nacionalna knjižnica in Kongresna knjižnica (RSC, 2016). V letih 2015–2019 je predvideno postopno preoblikovanje JSC v *RDA Steering Committee* (RSC), ki bo vključeval po enega predstavnika iz Afrike, Azije, Evrope, Latinske Amerike s Karibskim otočjem, Severne Amerike in Oceanije (RSC, 2016).

Leta 2016 se je pričela revizija RDA, ki je znana pod imenom *3R project* (RDA toolkit restructure and redesign) (3R project, 2016). Med drugim vključuje prestrukturiranje uveljavljenih navodil, razširitev RDA tudi za druge kulturne skupnosti poleg angloameriške, prenovitev spletne strani in izboljšanje navigacije. Namen revizije je izpopolniti sam standard in tudi *RDA Toolkit*⁵⁴ (3R project status report #1, 2017). Del projekta je med drugim implementacija Iflinega konceptualnega modela *Library Reference Model* (LRM⁵⁵), ki bo nadomestil in medsebojno uskladi modele FZBZ, FRAD in FRSAD. Model je bil predstavljen na Iflini konferenci v Južni Afriki (Riva in Žumer, 2015). Projekt bo predvidoma zaključen do aprila 2018.

Za RDA je v Evropi veliko zanimanja. EURIG⁵⁶ je evropska interesna skupina za RDA, ki deluje od leta 2012. Ustanovljena je bila že 2010, ko so dogovor o sodelovanju podpisale britanska, nemška, španska in švedska nacionalna knjižnica. Ukvarja se z implementacijo RDA v Evropi, spodbuja sodelovanje in izmenja-

⁵⁴ Spletno orodje, v okviru katerega je izšel RDA; vsebuje dokumente in programsko opremo (Oliver, 2010).

⁵⁵ FRBR-LRM.

⁵⁶ European RDA interest group.

vo izkušenj, usklajuje predloge za razvoj RDA in sodeluje z RSC (European RDA interest group, 2016). Ima 41 članov, večina je nacionalnih knjižnic, med njimi tudi naša Narodna in univerzitetna knjižnica. Leta 2015 so RDA implementirali v Nemčiji, Avstriji in nemško govorečem delu Švice (Aliverti, Behrens in Schaffner, 2016). Nekatere države se še dogovarjajo ali čakajo na prve izkušnje pri implementaciji. Besedilo RDA je trenutno prevedeno v nemščino, francoščino, italijanščino, španščino in finščino (RSC, 2016).

Slovenska bibliotekarska skupnost bi morala razmisliti o tem, kdaj začeti implementacijo RDA, pred ali po zaključku projekta *3R project* (2016). Prejšnja in prenovljena različica Toolkita bosta namreč obsegali različni verziji RDA, prejšnja pa se ne bo več dopolnjevala. Prilagoditev standarda za neangloameriške skupnosti, kamor sodimo tudi mi, nam bo olajšala prehod na RDA.

10 Zaključek

Na razvoj katalogizacijskega standarda RDA je odločilno vplivala načrtovana tretja izdaja angloameriškega pravilnika AACR3 in usklajevanje z modelom FZBZ. Sicer pa RDA temelji na novih katalogizacijskih načelih, ki vključujejo tako FZBZ kot ISBD. Kljub spremembam RDA nadaljuje tudi katalogizacijsko tradicijo, saj izhaja iz AACR2 in ISBD.

RDA je zasnovan na ciljih in načelih, ki so tudi vključeni v besedilo standarda. Prvi cilj *Odzivnost na potrebe uporabnikov* postavlja v ospredje uporabnika, ki lahko s pomočjo kataloga najde relevantne vire. Navodila za opis virov namreč podpirajo uporabniške postopke, ki jih določajo konceptualni modeli FZBZ, FRAD in FRSAD, kmalu tudi LRM.

Vsebina RDA je organizirana po entitetah FZBZ in FRAD, njihovih atributih in odnosih. Vsak razdelek je namenjen eni skupini entitet, vsako pravilo obravnava vse vrste gradiva. RDA opredeljuje nabor glavnih elementov, ki vsebujejo podatke o atributih in odnosih, ki so pomembni pri uporabniških postopkih v katalogu. Glavni elementi uporabnikom omogočajo, da najdejo, identificirajo, izberejo in pridobijo vire, ki jih potrebujejo. Namesto splošne oznake gradiva RDA obsega tri nove elemente: vrsto vsebine, vrsto medija in vrsto nosilca. Našteti elementi omogočajo jasno razlikovanje med vsebino in nosilcem ter ustreznejši opis vseh vrst virov. Viri podatkov so v RDA širše zasnovani, saj namesto glavnega vira podatkov dovoljuje več virov podatkov.

Namen cilja *Kontinuiteta* je, da se zapisi, izdelani po RDA, lahko vključijo med zapise, ki so narejeni v skladu z AACR2 ali s podobnimi standardi, v isti podatkovni zbirki. Največje razlike med zapisi izhajajo iz načela prikaza in načela splošne rabe. Načelo prikaza določa, da se podatke natančno prevzame iz vira, pri čemer besed ne krajšamo in podatkov tudi ne izpuščamo, npr. pri navedbi odgovornosti zapišemo vse avtorje ali druge ustvarjalce, tudi če so več kot trije, lahko prepisemo tudi akademske nazive, stopnjo izobrazbe itd. Kratice in okrajšave, ki jih uporabniki večinoma niso razumeli, so bile moteče pri iskanju. Načelo splošne rabe uvaja v katalog splošno poznano in razumljivo terminologijo namesto strokovnih bibliotekarskih izrazov. Zato RDA nima latinskih okrajšav, zamenjala so jih pojasnila v jeziku katalogizacijske ustanove. Uresničevanje načel prikaza in splošne rabe omogoča enostavnejši postopek katalogizacije.

Primerjava RDA in PPIAK je pokazala, da so med njima velike razlike. RDA je sodoben standard, ki je prilagojen digitalnemu okolju in večinoma usklajen s pomembnimi IFLINimi dokumenti, kot so *Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise*⁵⁷ (2000), *Izjava o mednarodnih katalogizacijah načelih* (2009) in združena izdaja ISBD (2011). Čeprav je PPIAK nastal veliko prej in v drugačnih okoliščinah, ima dobro teoretično podlago, saj temelji na tedanjih katalogizacijskih načelih in na prvi izdaji Mednarodnega standarda za bibliografski opis monografskih publikacij.⁵⁸ Razlike med njima v bistvu odražajo spremembe v omenjenih dokumentih, ki so bile potrebne zaradi tehnoloških in drugih novosti. Kot vsebinski standard se RDA prvenstveno ukvarja z opisom entitet, atributov in odnosov, PPIAK pa enakovredno obravnava opis virov in prikaz podatkov.

Čeprav je RDA vsebinski standard in ne tudi standard za prikaz podatkov, vključuje navodila za uporabo ISBD, ki pa zaradi zmanjšanja pomena predstavljajo le enega izmed dodatkov. Navodila za opis atributov in odnosov so v glavnem delu standarda RDA. To nedvomno pomeni, da je čas listkovnih katalogov končno minil in da so odprte nove možnosti za digitalne prikaze bibliografskih in normativnih podatkov v prihodnosti. Prehod na RDA, ki je novo orodje bibliografske kontrole, gotovo ni enostaven. Da ga bodo katalogizatorji lažje razumeli, bodo morali najprej spoznati model FZBZ oziroma LRM, na katerem standard temelji. Mislimo, da lahko uvedbo RDA pri nas pričakujemo z optimizmom in kot korak na poti k izboljšanju našega spletnega kataloga.

⁵⁷ Izvirnik je izšel leta 1998.

⁵⁸ Izvirnik je izšel leta 1978.

Navedeni viri

3R project status report #1. (2017). Chicago: ALA Publishing. Pridobljeno 3. 4. 2017 s spletne strani: <http://www.rdatoolkit.org/3Rproject/SR1>

3R project: update from 2016 Frankfurt meeting. (2016). S.l.: RSC. Pridobljeno 3. 4. 2017 s spletne strani: <http://www.rda-rsc.org/3Rprojectupdate>

Aliverti, C., Behrens, R. in Schaffner, V. (2016). RDA in Germany, Austria and German-speaking Switzerland – a new standard not only for libraries. *Italian journal of library and information science*, 7(2), 253–278. doi: 10.4403/jlis.it-11702

Anhalt, J. in Stewart, R. A. (2012). RDA simplified. *Cataloging and classification quarterly*, 50(1), 33–42.

Bernstein, S. (2014). Beyond content, media, and carrier: RDA carrier characteristics. *Cataloging and classification quarterly*, 52(5), 463–486.

Bibliotekarski terminološki slovar. (2009). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Delsey, T. (1998). *The logical structure of the Anglo-American cataloguing rules. Part 1.* S.l.: Joint Steering Committee for Revision of AACR. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <http://www.rda-jsc.org/archivedsite/docs/aacr.pdf>

Delsey, T. (2016). The making of RDA. *Italian journal of library and information science*, 7(2), 25–47. doi: 10.4403/jlis.it-11706

Dunsire, G. (2007). Distinguishing content from carrier: the RDA/ONIX framework for resource categorization. *D-lib magazine*, 13(1–2). doi: 10.1045/january2007-dunsire

Dunsire, G. (2010). *Analysis of content and carrier designators in the ISBD consolidated edition with respect to the RDA/ONIX framework: draft minutes. Appendix 1.* Prispevek predstavljen na 76. letni konferenci IFLA, Gothenburg, Švedska, 10.–15. avgust. Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbdrbg/area-0-analysis.pdf>

Dunsire, G. (2013). *Resource and work, expression, item: 28 July 2013, amended 6 October 2013, following comments by Patrick Le Boeuf and discussion at IFLA 2013.* Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/OtherDocumentation/resource-wemi.pdf>

Dunsire, G. in IFLA Cataloguing sections' review group. (2015). *Alignment of the ISBD: International standard bibliographic description element set with RDA: Resource description and access element set.* Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/OtherDocumentation/isbd2rda_alignment_v3_1.pdf

Escolano Rodríguez, E. (2016). RDA and ISBD: history of a relationship. *Italian journal of library and information science*, 7(2), 49–82. doi: 10.4403/jlis.it-11703

European RDA Interest Group. (2016). S.l.: SLIC/EURIG. Pridobljeno 20. 2. 2017 s spletne strani: <http://www.slaite.org.uk/eurig/index.htm>

Functional requirements for authority data: a conceptual model: final report. (2009). München: K. G. Saur.

Functional requirements for subject authority data (FRSAD): a conceptual model. (2011). Berlin: De Gruyter Saur.

Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise: končno poročilo. (2000). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.

Gorman, M. (2016). RDA: the emperor's new code. *Italian journal of library and information science*, 7(2), str. 99–107. doi: 10.4403/jlis.it-11565

IFLA cataloguing principles: the statement of international cataloguing principles (ICP) and its glossary. (2009). München: K. G. Saur.

International standard bibliographic description (ISBD) (preliminary consolidated ed.). (2007). München: K. G. Saur.

ISBD: international standard bibliographic description (consolidated ed.). (2011). Berlin: De Gruyter Saur.

Izjava o mednarodnih katalogizacijskih načelih. (2009). Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 1. 2017 s spletne strani: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-sl.pdf

Kincy, C. P. in Layne, S. S. (2014). *Making the move to RDA: a self-study primer for catalogers.* Lanham: Rowman and Litterfield.

Mapping ISBD elements to FRBR entity attributes and relationships. (2004). Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-frbr-mapping.pdf>

Mapping of RDA content types to ISBD content forms and media types. (2012). Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <https://www.ifla.org/node/5618>

Načela, sprejeta na mednarodni konferenci o katalogizacijskih načelih v Parizu oktobra 1961. (1961). *Knjižnica*, 5(1–4), 110–117.

Oliver, C. (2010). *Introducing RDA: a guide to the basics.* London: Facet.

RDA/ONIX framework for resource categorization (version 1.0). (2006). Washington, DC: Library of Congress. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <https://www.loc.gov/marc/marbi/2007/5chair10.pdf>

RDA: resource description and access. (2010). Chicago: American Library Association.

Riva, P. in Oliver, C. (2012). Evaluation of RDA as an implementation of FRBR and FRAD. *Cataloging and classification quarterly*, 50(5–7), 564–586.

Riva, P. in Žumer, M. (2015). *Introducing the FRBR library reference model.* Prispevek predstavljen na konferenci IFLA World Library and Information Congress, Capetown, Južna Afrika, 15.–21. avgust. Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 3. 2017 s spletne strani: <http://library.ifla.org/1084/1/207-riva-en.pdf>

RSC: RDA Steering Committee. (2016). S.l.: RSC. Pridobljeno 27. 2. 2017 s spletne strani: <http://www.rda-rsc.org/>

Statement of international cataloging principles (ICP). (2016). Haag: IFLA. Pridobljeno 27. 1. 2017 s spletne strani: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2016-en.pdf

The principles and future of AACR: proceedings of the International conference on the principles and future of AACR, Toronto, Ontario, Canada, October 23–25, 1997. (1998). Ottawa: Canadian Library Association.

The RDA workbook: learning the basics of Resource description and access. (2014). Santa Barbara: Libraries Unlimited.

Verona, E. (1970). *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1, Odrednice i redalice*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

Verona, E. (1983). *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2, Kataložni opis*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

Verona, E. (1986). *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1, Odrednice i redalice* (2. izmijenjeno izd.). Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

Willer, M. (2016). ISBD: od objedinjenog standarda prema standardu za objavljivanje bibliografskih podataka kao povezanih podataka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 59(1–2), 1–23.

dr. Marija Petek

Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: marija.petek@ff.uni-lj.si